

TULE, RUUVAA, SÄÄDÄ, VÄÄNNÄ, KÄÄNNÄ – PRAKTICUMPAJALTA VAUHTIA OMALLE AMMATTIURASUUNNITELMALLE

Erkki kiinnittää yhdessä parinsa kanssa lämpöpatteria seinään ammattioppilaitoksen työsalissa. Pari muuta nuorta miestä, joista toinen puhuu hieman ulkomaalaisittain murtaen suomea, taivuttelee metallista vesijohtoputkea sopivaan muotoon. Tenho ja Esa, kasaavat osiinsa purettuja keittiövesihanoja.

Kysymyksessä on practicum-paja, jossa perehdytään talotekniikan tutkintoon kuuluvaan putkiasentajan koulutukseen. Kyseiset pajat ovat osa Etelä-Savon ammattiopiston hallinnoimaa Avoin ammattiopisto -projektia (ESR). Practicumeissa omaa ammattiuraansa etsivät nuoret aikuiset perehtyvät eri ammatteihin ja niihin johtaviin tutkintoihin. Putkiasentajan tutkinnon lisäksi projektissa on järjestetty mm. metsäkoneenkuljettajan, kiinteistöhoitajan, autonkuljettajan, lähihoitajan, ravitsemustyöntekijän ja puutarhurin practicumeja. Pajat kestävät yksi–kaksi päivää ja niitä vetävät alojen ammatinopettajat. Maksimissaan pajaan on otettu kahdeksan osallistujaa. Osallistujat tulevat oppilaitoksen ulkopuolisesta verkostosta: te-toimistosta, työvoiman palvelukeskuksesta, työpajoilta ja sosiaalitoimesta.

Practicumit ovat luonteeltaan ohjauksellisia, sillä niiden tavoitteena on selkeyttää osallistujien ammatillista suuntautumista. Pajojen alussa opettaja kertoo tutkinnosta, opiskelusta, opiskeluun hakeutumisesta, työtehtävistä ja työpaikoista, joihin tutkinnosta valmistuu. Tämän jälkeen pajalaiset tekevät oppilaitoksen työsalissa tutkintoon kuuluvia tyypillisiä työtehtäviä. Opettajalta saamansa alkukuvauksen ja työsalissa tehtyjen harjoitustöiden pohjalta osallistujat arvioivat kirjallisesti omaa kiinnostustaan alaa kohtaan. Lisäksi opettaja arvioi osallistujien soveltuvuutta alalle ja alan koulutukseen. Opettajalta saadun palautteen ja osallistujien tekemien itsearviointien pohjalta projektin ohjaaja tekee kirjallisen yhteenvedon jokaisesta pajaan osallistujasta. Yhteenvedossa ohjaaja kuvaa osallistujan osoittamaa kiinnostusta alaa kohtaan ja hänen soveltuvuuttaan alalle. Ohjaaja toimittaa yhteenvedon pajaan osallistuneelle ja niin sovittaessa myös osallistujan pajaan lähettäneelle verkoston työntekijälle.

PRAKTICUM-PAJATOIMINNAN TARKOITUS JA ARVIOINTEJA TOIMINNAN TOTEUTUMISESTA

Pajojen pääasiallinen tarkoitus on antaa tietoa niihin osallistuville soveltuvuudestaan alalle ja alan koulutukseen. Projektissa kysyttiin syyslukukaudella 2012 pajoihin osallistuneilta (N=24), kuinka he olivat kokeneet pajan merkityksen omalta osaltaan. Pajojen uraohjauksellisen funktion toteutumisesta voidaan kyselyn tulosten pohjalta raportointikaudelta todeta, että pajat vaikuttivat omia urasuunnitelmia selkeyttävästi 18:n kohdalla. Näistä 13 oli sellaista, jotka kertoivat pajan vahvistaneen heidän suunnitelmiaan alalle hakeutumisessa. Vastaavasti viisi pajoihin osallistunutta kertoi, että ala, jonka pajassa he olivat, ei tuntunutkaan omalta alalta. Loput kuusi kertoivat joko vielä harkitsevansa, hakevatko pajassa tutustumaansa alaan vai haluavatko vielä kokeilla ja miettiä muita ammattialoja. Kukaan practicum-pajoihin osallistuneista ei kokenut pajaa oman uravalinnan kannalta hyödyttömäksi asiaksi.

Hankkeen ulkopuolisesta arvioinnista on huolehtinut Kogni Oy, joka suoritti ryhmähaastattelun muutamalle projektiin osallistuneelle asiakkaalle joulukuussa 2012. Arvioinnin väliraportissa kuvataan asiakkaiden kertoneen, että pajat olivat mukavia, hyödyllisiä ja opettajat opettivat hyvin. Haastateltavat pitivät tiedon saamista koulutuksesta tärkeänä. Uusia tuttavuuksiakin löytyi. Osallistujien ennakkoluulot koulutusta kohtaan väistyivät positiivisten kokemusten myötä. Kaikki haastateltavat kokivat saaneensa pajoista konkreettista hyötyä jatkosuunnitelmiensa kannalta. (Kogni Oy, 2013.)

Arvioinnin tulos kertoo pajoista kaksi keskeistä asiaa. Ensinnäkin pajoihin osallistujat kokivat pajat hyödyllisiksi oman ammattiuran suunnittelunsa kannalta. Toinen tärkeä tulos on, että pajat koettiin mukaviksi. Tämä on tärkeää siksi, että lähes poikkeuksetta kaikki projektiin osallistuneet ovat kokeneet ammatillisen koulutuksen aloittamisen haasteelliseksi itselleen. Opiskelun aloittamisen haasteellisuus johtuu aikaisemmista koulu- ja opiskelukokemuksista sekä joidenkin kohdalla hankalasta elämäntilanteesta. Ongelmien taustalla oli opintojen keskeyttämisiä, kiusatuksi tulemisen kokemuksia, masennusta, tunnetta omasta

pärjäämättömyydestä, ym. Osallistujien ”kouluallergiaa” kuvaa oheinen raportista otettu lainaus:

”Ryhmähaastattelun ohella tavoitimme myös kaksi nuorta, jotka olivat keskeyttäneet pajan. Syyksi he kertoivat oman elämäntilanteensa ohella sen, että vierastivat ”koulumaista” työskentelytapaa.” (Kogni Oy, 2013).

Practicum-pajojen avulla ei voida kokonaan poistaa koettua kynnystä koulutuksen aloittamiseen, mutta positiiviset kokemukset antavat uskoa omaan kykyyn koulutuksesta selviytymiseen. Projekti onkin vahvistanut uskoa, että syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja nuorten aikuisten ammatilliseen koulutukseen tulemiseen pitää liittää kiinteästi ohjausta ainakin opintojen alkuvaiheessa. On erittäin tärkeää, ettei haasteellisessa elämäntilanteessa oleva nuori enää joutuisi kokemaan epäonnistumista omalla koulutusurallaan.

PRAKTICUM-PAJAT VÄLINEENÄ NUORTEN AIKUISTEN OSAAMISOHJELMAN TOTEUTUKSESSA

Hallitus on käynnistänyt osana nuorisotakuuta nuorten aikuisten osaamisohjelman. Ohjelma tarjoaa pelkän peruskoulun varassa oleville 20–29-vuotiaille lisämahdollisuuden hakeutua tutkintoon johtavaan ammatilliseen koulutukseen. Ohjelma on merkittävä, koska tavoitteena on 36 000 koulutuksen aloittajaa vuosina 2013–2016. Päämääränä on myös lisätä nuorten aikuisten neuvontaa ja ohjausta opintoihin hakeutumisessa ja opintojen suorittamisessa. (OKM – Nuorten aikuisten osaamisohjelma.) Nuorten aikuisten osaamisohjelma toteutetaan siten, että Opetus- ja kulttuuriministeriö julistaa koulutuspaikat koulutusten järjestäjien haettaviksi vuosittain. Ensimmäiset koulutukset alkavat joustavasti vuoden 2013 aikana. (OKM – Nuorten aikuisten osaamisohjelma.)

Etelä-Savon ammattiopisto (ESEDU) sai Opetus- ja kulttuuriministeriöltä resursseja osaamisohjelman toteuttamiseen vuodelle 2013 35 opiskelijatyövuoden oppilaitosmuotoiseen lisäkoulutukseen ja lisäksi 35 paikkaa oppisopimuskoulutukseen.

Osaamisohjelman kriittisimpiä kohtia on ohjelman kohderyhmään kuuluvien 20–29-vuotiaiden saaminen koulutukseen. Monilla kohderyhmään kuuluvilla kynnys ammatillisen koulutuksen aloittamiseen on korkea. Myös ohjelman mukaisen koulutuksen tiedoksi saaminen te-palvelujen virkailijoille, työvoiman palvelukeskuksen ohjaajille ja työpajojen työntekijöille sekä ohjelman kohderyhmään kuuluville itselleen on tärkeää osallistujien saamiseksi ohjelman mukaiseen koulutukseen.

Practicum-pajat tarjoavat konkreettisen ohjausvälineen, joka auttaa ohjelman piiriin kuuluvia oman ammattialan löytämisessä ja koulutukseen hakeutumisessa. Practicumien merkitys on siinä, että niissä koulutustaan miettivät voivat lyhyessä ajassa testata, olisiko kiinnostava koulutusala itselle sopiva. Näin vältetään mahdollisilta vääriltä koulutusvalinnoilta, ja henkilöt löytävät itseään kiinnostavan ja itselleen sopivan tutkinnon. Tästä hyötyvät kaikki, ei vähiten koulutukseen hakija itse, sillä hänellä saattaa olla jo aikaisempia koulutuksen keskeyttämisii. Keskeyttäminen tuo aina mukanaan epäonnistumisen tunteen, joten kaikki keinot, joilla keskeyttämisii pystytään estämään, ovat tärkeitä.

KURKISTUS TALOTEKNIIKAN PAJAAN

Viisi hiljaista ja hieman uteliaan oloista nuorta miestä odottaa Etelä-Savon ammattiopiston aikuiskoulutuksen yksikön infossa. He ovat siellä kutsukirjeen ohjeen mukaisesti: *”Tervetuloa talotekniikan practicum-pajaan 2.-3.4.2013. Aloitamme pajan kokoontumalla ammattiopiston aikuiskoulutuksen yksikön infossa 2.4. klo 9.00.”*

Paikalla olijat odottavat pajaa vetävän opettajan kanssa vielä paria ilmoittautunutta saapuvaksi. Pienen odottelun jälkeen toinen puuttuvista saapuu paikalle. Koska kello on jo 9.15 ja yhtä puuttuvaa ei näy, ryhmä lähtee opettajan johdolla talotekniikan teorialuokkaan. Luokassa opettaja toivottaa paikalla olijat tervetulleeksi talotekniikan putkiasentajan tutkintoa esittelevään practicum-pajaan. Esiteltyään itsensä opettaja pyytää kutakin pajaan osallistujaa kertomaan nimensä ja miksi haluaa osallistua pajaan.

Esittäytymiskierroksen jälkeen opettaja kuvailee, mitä pajapäivien aikana tehdään. Lisäksi hän kertoo tässä vaiheessa hieman talotekniikan opiskelusta, tutkinnosta, työpaikoista ja tehtävistä. Opettaja sanoo, että pajan lopuksi osallistujat arvioivat kirjallisesti omia kokemuksiaan ja soveltuvuuttaan alalle. Hän lupaa myös kertoa alan koulutuksesta ja opinnoista ja tutkintoon pyrkimisestä tarkemmin viimeistään pajan lopuksi pidettävässä palautepalaverissa. Tuolloin osallistujat voivat vielä kysellä tarkemmin itseään kiinnostavia alan koulutukseen ja työhön liittyviä kysymyksiä.

Teorialuokkatapaamisen päätteeksi on kahvitauko, jonka jälkeen tutustutaan talotekniikan työsalin ja pukeudutaan asiaan kuuluvaan työvaatetukseen. Sitten perehdytään ensimmäiseen varsinaiseen harjoitustehtävään, jossa kootaan muoviputkista piirustusten mukainen viemäriputkisto. Suoritus on luonteelta melko helppo. Opettaja on valinnut tarkoituksella aluksi suhteellisen helpon harjoituksen. Tehtävä luo osallistujille sosiaalista turvallisuutta, sillä se tehdään 2–3 osallistujan ryhmässä. Ryhmissä toimiminen on osallistujille hyödyllistä, sillä näin he tutustuvat toisiinsa ja hankalan tilanteen kohdatessaan oppivat auttamaan toisiaan. Kenenkään ei tarvitse jännittää omaa osaamistaan, kun tehtävä tehdään yhdessä toisten kanssa. Opettajan on helpompi ohjata osallistujia, kun he toimivat aluksi ryhmissä verrattuna tilanteeseen, jossa kukin tekisi tehtävän yksin. Tärkeänä osana tehtävää on, että opettaja pääsee tekemään havaintoja, kuinka osallistujat osaavat tulkita piirustuksia oikein. Tämä antaa opettajalle pohjatietoa, kun hän pajan lopuksi tekee yhteenvetoa osallistujien osaamisesta ja alalle soveltuvuudesta.

Päivän päätteeksi osallistujat kokeilevat, millaista on kupariputken juottaminen kaasulla. Kuparin juottaminen on eräs putkiasentajan perusosaamiseen kuuluva taito. Harjoituksessa perehdytään juottamisen tekniikan lisäksi avotulen turvalliseen käyttöön.

Seuraavana päivänä pajalaiset harjoittelevat metallisten vesijohtoputkien katkaisua, taivuttelua, kierteiden ja liitosten tekoa. Nämä tehtävät ovat jo suhteellisen vaativia. Opettaja näyttää ensin käytännössä, kuinka kukin työvaihe tehdään ja kuinka työkaluja käytetään. Tämän jälkeen jokaiselle osallistujalle varataan työtila, raaka-aineet ja työkalut. Opettaja sopii osallistujien kanssa aikataulun ja kertoo, että kukin saa tehdä tehtävät tietyssä ajassa

omaan tahtiin. Hän lupaa neuvoa tarvittaessa ja sanoo, että myös kaverilta voi kysyä, jos tarvitsee apua.

Osallistujat ryhtyvät innokkaasti työhön. Opettaja seuraa sivusta osallistujien työskentelyä ja neuvoa tarvittaessa. Ryhmäläiset pyytävät apua toisiltaan, jos opettaja ei ehdi auttamaan. Monet osallistujista haluaavat kokeilla ensin itsenäisesti, jos jokin työvaihe ei ota sujuakseen. Vasta tilanteen tuntuessa siltä, että ei itse selviä, pyydetään apua.

Kuva 1. Talotekniikan practicum-pajalaiset perehtyvät putkiasentajan koulutukseen alan työtehtäviä harjoitellen. Kuvassa tehdään kierteitä vesijohtoputkiin.

Tätä artikkelia varten tehdyssä haastattelussa practicum-pajalaiset kertoivat, että parin päivän paja on heidän mielestään sopivan mittainen. Siinä ajassa sai tuntumaa alalla opiskeluun, työhön ja työtehtäviin sekä sai suuntaa suunnitelmilleen. Opettajan ohjauksessa he pitivät siitä, että kukin sai tehdä tehtäviä omaan tahtiinsa. Eräs osallistuja ilmaisi asian näin: *"Ei heti joku korjaamassa, vaan saa itse ratkaista ongelmia."* Osallistujat pitivät siitä, että heihin suhtauduttiin kuin aikuisiin. Lisäksi he kertoivat, että heitä kohdeltiin asianmukaisesti.

ti ja heillä säilyi tunne siitä, että he ovat mukana omasta halusta, heitä ei pakoteta ja oma motivaatio säilyi.

Kysyttäessä, miltä tuntui olla koulussa, osallistujat olivat poikkeuksetta sitä mieltä, että pajassa olo oli mukavaa ja hyödyllistä vaihtelua omaan arkeen, joka koostui monilla työttömyydestä ja siitä johtuvasta joutenolosta. Kukaan ei kokenut tuntevansa niin sanottua kouluallergiaa.

Kaikki viihtyivät ryhmässä. Myös ryhmään kuuluneet maahanmuuttaja ja vähemmistökulttuurin edustaja kokivat ryhmässä olon mukavaksi, turvalliseksi ja tasavertaiseksi. Osallistujien oppilaitosmyönteisyyteen vaikutti osaltaan, että pajaan lähettäneet tahot olivat valikoineet omista asiakkaistaan sellaiset, joiden he arvelivat hyötyvän praktikum-pajatyypistä toiminnasta.

Lopuksi voidaan todeta, että kaikki pajaan osallistuneet kuusi olivat sitä mieltä, että he haluavat suorittaa tutkintonsa, oli se sitten putkiasentaja tai joku muu, aikuiskoulutuksena.

POHDINTAA

Perinteisesti ammattioppilaitoksissa omaa ammattialaansa suunnittelevat voivat tutustua tutkintoihin ja opiskeluun niin sanotun koulutuskokeilun avulla. Yleisissä ammattioppilaitoksissa koulutuskokeilut järjestetään monesti siten, että tutustuja menee opinto-ohjaajan kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti johonkin ryhmään seuraamaan kyseisen tutkinnon opiskelua ja opetusta. Koulutuskokeilijan mennessä opiskelijaryhmään kesken opetuksen, saattaa hänen saamansa hyöty kokeilusta jäädä kuitenkin pinnalliseksi. Näin varsinkin tilanteissa, joissa koulutuskokeiluun ei ole ennakolta panostettu siten, että opettaja ottaisi kokeilijan aktiivisesti mukaan opetukseen. Tällöin kokeilija ei pääse aktiivisesti osallistumaan opiskeluun vaan hän voi vain passiivisesti seurata opetusta. Kokeilija saattaa tuntea olonsa myös vieraaksi ja ulkopuoliseksi tullessaan ryhmään, jossa kaikki muut tuntevat toisensa. Tilanteen tekee koulutuskokeilijalle erityisen haasteelliseksi, jos hän on arka ja hänellä on aikaisempia kielteisiä, esimerkiksi kiusaamiseen liittyviä opiskelukokemuksia. Erityisimmat-

tioppilaitoksissa koulutuskokeiluihin satsataan perusteellisemmin kuin yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa.

Avoin ammattiopisto -projektin praktikum-pajat on järjestetty siten, että ryhmä koostuu henkilöistä, jotka miettivät alan soveltuvuutta itselleen ja alalle opiskelemaan hakeutumista. Ryhmän jäsenten ollessa samassa tilanteessa toisiinsa verrattuna, ja koska ryhmään on hankkeessa otettu maksimissaan vain kahdeksan osallistujaa, praktikumilaiset ovat kokeneet ryhmään osallistumisen turvalliseksi ja mukavaksi itselleen. Toiminta on tehokasta, sillä opettaja voi keskittyä vain praktikumilaisten ohjaukseen ja arviointiin.

Projektin aikana on keskusteltu, kuinka praktikumit olisivat taloudellisesti perusteltavissa. Projektissa on yhteen pajaryhmään katsottu tarkoituksenmukaiseksi ottaa maksimissaan kahdeksan osallistujaa. Määrä on puolet taloudellisesti kannattavan opiskelijaryhmän koosta. Perusteena praktikumien taloudellisuudelle on niiden ohjauksellinen hyöty. Toiminnan kautta osallistujat löytävät oman ammattialansa ja näin välttyvät väärästä koulutusalan valinnasta johtuvasta keskeyttämisestä. Moni projektiin osallistunut nuori aikuinen on syrjäytymisvaarassa. Yhteiskunnallisestikin on merkittävää, että nuoret aikuiset löytävät oman ammattialansa ja siihen johtavan koulutusväylän. Ammattiin kouluttautuminen ja sitä kautta töihin pääsy on tehokas tapa välttyä syrjäytymiseltä. Ongelmana on vain se, kenen vastuulle nuorten aikuisten ammatillisen suuntautumisen ja oppimisen ja opiskelun ohjauksesta syntyvä taloudellinen satsaus kuuluu – oppilaitoksen, kunnan vai valtion?

Uranvalinnan kannalta praktikumit hyödyttävät niihin osallistuvia eri tavoin. Ensinnäkin asiaa voidaan tarkastella ulkoisena hyötynä. Ulkoinen hyöty tarkoittaa käytännössä sitä, että praktikum-pajaan osallistuja löytää pajasta oman alansa ja hakeutuu sekä pääsee alalle opiskelemaan. Toisten kohdalla pajat vaikuttavat siten, että osallistujat refleктоivat omaa ammatinvalintaansa. Praktikumeihin asiakkaita lähettäneet ulkoisen verkoston edustajat ovat kertoneet pajojen vaikuttaneen osallistujiin siten, että he ovat jääneet mielessään prosessoimaan pajasta saamiaan kokemuksia. Jotkut asiakkaat ovat halunneet osallistua useampaan pajaan, ennen kuin ovat päättäneet alasta, jolle oikeasti suuntautua. Jotkut ovat pajaan osallistumisen kautta hyväksyneet ajatuksen omasta soveltuvuudestaan tai soveltumattomuudestaan alalle. Viimeksi mainittuun ryhmään kuuluvia ovat esimerkiksi ter-

veydellisistä rajoitteista kärsivät henkilöt. Esimerkiksi epilepsia- tai astmaoireista kärsiville hitsauksesta aiheutuva käry ja kirkas valo ovat esteinä ammattiteille, joissa altistutaan näiden tekijöiden vaikutuksille. Vasta omien kokemusten kautta jotkut ovat voineet tämän asian itselleen myöntää.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Työ ja elinkeinoministeriö järjestivät 10.4.2013 Helsingissä kutsuseminaarin, jossa käsiteltiin avointa ammattiopisto-toimintaa. Seminaariin osallistui edellä mainittujen ministeriöiden virkamiesten lisäksi työjärjestöjen edustajia. Seminaariin oli kutsuttu Etelä-Savon ammattiopiston ja Pohjois-Karjalan ammatti- ja aikuisopiston edustajia kertomaan omista ESR-rahoitteisista Avoin ammattiopisto -projekteistaan. Seminaarissa pohdittiin mm. tarvitaanko avoimen ammattiopiston mukaista toimintaa, jossa ohjataan, tuetaan ja muutenkin autetaan haasteellisessa asemassa olevia pääsemään ammatilliseen koulutukseen ja suoriutumaan opinnoistaan. Lisäksi tilaisuudessa pohdittiin, kenelle kuuluu vastuu toiminnan synnyttämisestä ja ylläpitämisestä. Seminaariin osallistuneet virkamiehet lupasivat, että avoimen ammattiopistotoiminnan mukaista mallia viedään valtakunnallisesti eteenpäin. Lisäksi he totesivat, että toiminta ei onnistu, ellei sitä taloudellisesti resurssoida. Myös tämä resurssiasia tulee ministeriöissä käsittelyyn.

Practicum-pajojen toteuttamisessa mukana olleena voin yhteenvedona todeta, että pajat ovat toimintamuodoiltaan hyödyllisiä niihin osallistuvien asiakkaiden, oppilaitosten, oppilaitosten ulkoisten asiakkaita pajoihin ohjaavien verkostojen sekä yhteiskunnan kannalta. Pajat ovat osa avointa ammattiopistotoimintaa, joten jos ministeriöiden kiinnostus avointa ammattiopistotoimintaa kohtaan on aitoa, praktikumien taloudellisetkin toimintamahdollisuudet ovat tulevaisuudessa olemassa.

LÄHTEET

Kogni Oy. 2013. Avoin ammattiopisto –hanke/2013 Etelä-Savon ammattiopisto ja Savonlinnan ammatti- ja aikuisopisto. Arvioinnin väliraportti. Julkaisematon asiakirja.

OKM – Nuorten aikuisten osaamisohjelma. www.minedu.fi/OPM/Nuoriso. Luettu 10.4.2013.